

A VAN ÉS A VAGYOK

Filozófiai utazás a megjelenés, a tudat és a lét határáig

OM.

A VAN és a VAGYOK

Filozófiai utazás a megjelenés,
a tudat és a lét határáig

NEM VÁLASZOKAT AD, HANEM RÁMUTAT.
A KÉRDÉSEK GYÖKERÉRE.

OM.

transzmenta kiadó

A VAN és a VAGYOK

Gondolatok a LÉTről, a Tudatról és a Valóság rétegeiről

„A Lét nem a válasz, hanem az a tér, ahol minden kérdés megszületik.”

Tartalomjegyzék

Előszó

A nyitva hagyott kérdés

Olaszói keret

Útmutató a szöveghez

1. fejezet

Az anyag vagy a tudat?

2. fejezet

Miért parttalanok a végső viták?

3. fejezet

Az axiómák világa

4. fejezet

Miért nem választ a logika ontológiát?

5. fejezet

A materializmus, az idealizmus és az információ mint alapelv

6. fejezet

Nem egyetlen modell létezik

7. fejezet

A tudat-elsőbbiség mint axióma

8. fejezet

Az individuális és az egyetemes tudat

9. fejezet

A tudatállapotok topológiája

10. fejezet

Az én feloldódása és újjászületése

11. fejezet

A tudat mint mező és az Egyetemes Tudat hipotézise

12. fejezet

A VAN és a VAGYOK egysége

13. fejezet

A LÉT mint kimondhatatlan alap

Epilógus

A visszatérés a csendhez

Előszó

A nyitva hagyott kérdés

Ez a könyv nem bizonyítani akar.

Nem kívánja végleg eldönteni az emberiség legrégebbi kérdéseit, és nem törekszik arra sem, hogy új dogmákat állítson a régiek helyére. Nem kívánja a materializmust legyőzni az idealizmus által, sem a tudat elsőbbségét hirdetni az anyag fölött. Nem akarja az információt új abszolútummá tenni, és nem akarja a filozófiát a tudomány fölé emelni.

Valójában ez a könyv egy párbeszédéből született.

Egy közös gondolkodásból.

Egy olyan útból, amely nem előre kijelölt cél felé haladt, hanem kérdésekből, felismerésekből, tévedésekből, korrekciókból és váratlan összefüggésekből szövődött össze. Olyan útból, amely során lassan világossá vált, hogy bizonyos kérdések talán nem azért maradnak nyitva, mert még nem vagyunk elég okosak ahhoz, hogy megválaszoljuk őket, hanem mert természetüknél fogva nem a végleges megoldásra, hanem a mélyebb megértésre hívnak.

Az emberi gondolkodás története tele van elsőbbségi vitákkal.

Mi az alap?

Az anyag?

A tudat?

Az információ?

A forma?

Az energia?

A folyamat?

Minden korszak, minden kultúra és minden gondolkodó más és más választ adott erre a kérdésre. És minden válaszban volt valami igaz, valami termékeny, valami, ami képes volt új összefüggéseket feltárni.

De talán éppen ez a sokféleség utal arra, hogy a valóság mélyebb annál, mint amit egyetlen modell teljes egészében megragadhat.

Lehetséges, hogy nem azért vitatkozunk olyan szenvedélyesen, mert az egyik modell igaz, a másik pedig hamis, hanem azért, mert ugyanannak a kimondhatatlanul gazdag valóságnak különböző rétegeit próbáljuk leírni.

Lehetséges, hogy a modellek nem egymás ellenségei.

Lehetséges, hogy nem egymás cáfolatai.

Lehetséges, hogy ugyanazon elefánt különböző oldalait tapogatjuk, és közben hajlamosak vagyunk megfeledkezni arról, hogy egyikünk sem látja az egészet.

Ez a könyv nem kíván végső választ adni.

Sőt.

Talán a legfontosabb felismerése éppen az, hogy a végső kérdések környékén a bizonyítás és a fogalmak világa fokozatosan eléri saját határait.

A logika nem vereséget szenved.

A tudomány nem vall kudarcot.

A filozófia sem meríti ki önmagát.

Egyszerűen eljutunk oda, ahol felismerjük, hogy minden vizsgálatnak vannak előfeltevései, minden bizonyításnak vannak axiómái, és minden modell egy már adott valóságban születik meg.

És ekkor talán felmerülhet egy csendesebb kérdés.

Nem az, hogy mi az elsődleges.

Hanem az, hogy mi teszi egyáltalán lehetővé, hogy bármit elsődlegesnek nevezhessünk.

Mi teszi lehetővé, hogy legyen anyag.

Hogy legyen tudat.

Hogy legyen információ.

Hogy legyen világ.

Hogy legyen tapasztalat.

És végül:

Hogy legyen kérdés.

Az itt következő oldalakon nem kész válaszok várják az olvasót.

Sokkal inkább egy közös szemlélődés.

Egy nyitva hagyott kérdés.

Egy meghívás.

Nem arra, hogy mindenki ugyanarra a következtetésre jusson.

Hanem arra, hogy a saját mélységeiben vizsgálja meg azt, ami talán minden különbségen túl közös bennünk.

Lehetséges, hogy a végén nem egy újabb fogalomhoz érkezünk.

Nem egy újabb elmélethez.

Nem egy újabb győzteshez.

Hanem valami sokkal egyszerűbbhöz.

Valamihez, ami mindig is jelen volt.

Valamihez, ami minden kérdés mögött ott áll.

És amely nem kíván bizonyítást.

Mert minden bizonyítás már benne történik.

Lehetséges, hogy a legmélyebb felismerések nem a magyarázatok végén születnek meg.

Hanem ott, ahol a magyarázat csenddé válik.

És a csendben talán mindenki meghallhatja a maga válaszát.

Vagy felismerheti, hogy bizonyos kérdések szépsége éppen abban rejlik, hogy nyitva maradnak.

OM.

Olvasói keret

Útmutató a szöveghez

Ez a könyv nem hagyományos értelemben vett filozófiai rendszer.

Nem azért, mert rendezetlen lenne, hanem mert nem egy végső állítás felépítésére törekszik.

Hanem egy határvidék feltérképezésére.

1. Mit nem tesz ez a könyv

Ez a szöveg:

- nem bizonyítja a tudat elsődlegességét,
- nem cáfolja a materializmust,
- nem állítja, hogy egyetlen ontológia „igazabb” a többinél,
- nem helyettesíti a tudományos módszert,
- és nem kínál végső metafizikai rendszert.

Ha valaki ilyen elvárással közelít hozzá, a szöveg szükségszerűen félreérthetővé válik.

2. Mit tesz ez a könyv

A szöveg célja inkább az, hogy:

- megmutassa, hol kezdődnek az axiómák,
- rámutasson arra, hogy a logika mindig egy már adott keretben működik,
- feltérképezze a fő ontológiai nézőpontok (anyag, tudat, információ) közös határhelyezeteit,

- és láthatóvá tegye, hogy ezek nem feltétlenül ellentmondások, hanem különböző leírási szintek.
-

3. A szöveg működési módja

A könyv nem lineáris bizonyítás.

Inkább:

fokozatos elmozdulás a modellek világából a modellek feltételeinek irányába.

Ezért a fejezetek nem „egymást cáfolják vagy bizonyítják”, hanem:

- finoman áthelyezik a fókuszot,
 - egyre mélyebb előfeltételek felé mutatnak,
 - és a végén a leírás maga válik kérdéssé.
-

4. Hogyan érdemes olvasni

A szöveg nem gyors következtetésre készült.

Hanem inkább:

- lassú olvasásra,
- visszatérő gondolati körökre,
- és belső összevetésekre.

Nem az a fontos, hogy az olvasó „egyetértsen” vagy „nem értsen egyet”.

Hanem az, hogy észrevegye:

hol történik meg benne a világ-értelmezés választása.

5. A „VAN”, a „VAGYOK” és a „LÉT” szerepe

A szöveg kulcsfogalmai nem definíciók.

Hanem irányjelzők:

- **VAN** → a megjelenés ténye
- **VAGYOK** → a megjelenés perspektívája
- **LÉT** → az, amiben mindkettő egyáltalán lehetséges

Ezek nem lezárt fogalmak.

Hanem olyan pontok, ahol a gondolkodás saját határára mutat.

6. A szöveg filozófiai státusza

Ez a mű nem:

- dogma,
- rendszer,
- vagy tanítás.

Inkább:

egy reflektív térkép a végső magyarázatok határáról.

Ezért nem célja, hogy „lezárja” a kérdéseket.

Hanem hogy felismerhetővé tegye:

hol kezdődnek a kérdések előfeltételei.

7. Az értelmezés szabadsága

A szöveg nem vár egyetlen helyes olvasatot.

A különböző olvasatok nem hibák.

Hanem annak jelei, hogy a szöveg:

nem állít, hanem tükröz.

8. Végső megjegyzés

Ha a könyv mégis hagy maga után egy benyomást, az nem egy következtetés lesz.

Hanem egy irány:

- vissza a feltételekhez,
- vissza a megjelenéshez,
- vissza ahhoz, ami minden állítás előtt már jelen van.

És itt minden gondolat végül ugyanabba az irányba mutat:

nem egy új válasz felé,
hanem a válaszok lehetőségének tere felé.

OM.

1. fejezet

Az anyag vagy a tudat?

Kevés kérdés kíséri végig olyan makacsul az emberi gondolkodás történetét, mint ez az egyszerűnek tűnő, mégis rendkívüli mélységeket rejtő kérdés:

Mi az elsődleges?

Az anyag?

Vagy a tudat?

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy a kérdés világos, és előbb-utóbb a tudomány vagy a filozófia végleg eldönti majd. Az emberiség történetének különböző korszakaiban számtalan válasz született erre. Voltak korok, amelyek az anyagot tekintették a valóság végső alapjának, és voltak olyan hagyományok, amelyek a tudatot, a szellemet vagy a tapasztalást helyezték a lét középpontjába.

A vita látszólag egyszerű.

Az egyik oldal azt mondja:

Az anyag létezett előbb.

A tudat az anyag különleges szerveződésének következménye.

Az agy hozza létre a gondolatokat, az érzéseket és az én élményét.

Ha az agy megszűnik működni, a tudat is eltűnik.

A másik oldal ezzel szemben azt állítja:

Minden, amit valaha megtapasztalunk, eleve a tudatban jelenik meg.

Nem tapasztalunk anyagot önmagában.

Nem tapasztalunk részecskéket közvetlenül.

Nem tapasztalunk agyakat közvetlenül.

Tapasztalatot tapasztalunk.

És ezért talán a tudat az elsődleges, az anyag pedig ennek egyik megjelenési formája.

Mindkét álláspont rendelkezik saját belső logikával.

Mindkettő képes erős érveket felmutatni.

Mindkettő képes sikeres modelleket létrehozni.

És mindkettő képes rámutatni a másik gyenge pontjaira.

A materialista szemlélet egyik legerősebb érve a tudományos eredmények lenyűgöző sora.

Az idegtudomány, a biológia, a fizika és a kémia olyan mértékben képesek magyarázni és előre jelezni a jelenségeket, hogy könnyen támadhat az a benyomásunk, hogy végső soron minden visszavezethető anyagi folyamatokra.

Ugyanakkor a tudat problémája továbbra is különös kihívást jelent.

Hogyan jelenhet meg a szubjektív tapasztalat pusztán objektív folyamatokból?

Hogyan lesz elektromos aktivitásból fájdalom?

Hogyan lesz molekulák mozgásából szépség?

Hogyan lesz idegi impulzusokból a vörös szín élménye?

A tudat elsőbbségét valló szemléletek ezzel szemben abból indulnak ki, hogy a tapasztalás ténye közvetlenebb, mint bármely elmélet.

Hiszen még az anyagról alkotott elképzeléseink is a tudatban jelennek meg.

Ám ezeknek a nézeteknek is szembe kell nézniük nehéz kérdésekkel.

Miért mutat olyan szoros kapcsolatot a tudat az agyi folyamatokkal?

Miért változnak a tapasztalatok az idegrendszer állapotának változásával?

Miért léteznek olyan szabályszerűségek, amelyek függetlennek tűnnek az egyéni tudattól?

És így a vita évszázadok óta folytatódik.

Az egyik oldal bizonyítékokat sorakoztat fel.

A másik oldal rámutat a bizonyítékok tapasztalati alapjára.

Az egyik oldal a világ objektív szerkezetét hangsúlyozza.

A másik a tapasztalás megkerülhetetlenségét.

És mégis, a kérdés újra és újra nyitva marad.

Talán azért, mert a vita mélyén valami különös rejtőzik.

Valami, amit első pillantásra könnyű figyelmen kívül hagyni.

Mindkét álláspont ugyanis egy közös vonással rendelkezik.

Mindkettő kijelöl valamit, amit elsődlegesnek nevez.

Mindkettő axiómával indul.

Az egyik ezt mondja:

Az anyag VAN.

A másik ezt:

A tudat VAN.

És talán éppen itt kezdődik a valódi filozófiai kérdés.

Mert mielőtt az anyagról vagy a tudatról beszélnénk, már kimondtunk valamit.

Valamit, ami olyan természetesnek tűnik, hogy szinte észre sem vesszük.

Azt mondtuk:

VAN.

Lehetséges, hogy a vita nem azért maradt eldöntetlen, mert az egyik fél még nem találta meg a döntő érvet.

Lehetséges, hogy maga a kérdés túl szűk.

Lehetséges, hogy a valódi probléma nem az, hogy az anyag vagy a tudat az elsődleges.

Hanem az, hogy mindkettő mögött már ott áll valami, amit egyikük sem magyaráz.

Valami, ami nélkül sem az anyag, sem a tudat, sem maga a vita nem merülhetne fel.

E könyv nem fogja eldönteni ezt a kérdést.

De talán együtt mélyebbre tekinthetünk annál, mint amit a vita felszíne megenged.

Mert néha nem az a legfontosabb, hogy melyik válasz győz.

Hanem az, hogy elég türelmesek vagyunk-e ahhoz, hogy a kérdés maga vezessen bennünket.

OM.

2. fejezet

Miért parttalanok a végső viták?

Vannak kérdések, amelyek idővel tisztulnak.

A tudomány története sok ilyen példát ismer: olyan problémákat, amelyek egyre pontosabb megfigyelések, finomabb modellek és erősebb matematikai eszközök révén fokozatosan megoldódnak vagy legalábbis stabil keretbe rendeződnek.

És vannak kérdések, amelyek nem így viselkednek.

Ezek nem halványulnak.

Nem záródnak le.

Nem veszítik el erejüket.

Sőt, mintha az idő előrehaladtával egyre kifinomultabb formában térnének vissza.

Az anyag és a tudat viszonya is ilyen kérdés.

De nem ez az egyetlen.

Ide tartozik a valóság alapjának kérdése, az „én” természete, a szabadság problémája, vagy akár a jelentés eredete is.

Miért van az, hogy bizonyos viták nem vezetnek végső győzelemhez?

Miért nem sikerül egyszer és mindenkorra eldönteni őket?

A vita szerkezete

A legtöbb filozófiai vita első pillantásra úgy tűnik, mintha két jól elkülöníthető álláspont ütközne.

Az egyik oldal állításokat tesz.

A másik oldal ellentmond.

Az egyik bizonyít.

A másik cáfol.

A diskurzus így egyfajta intellektuális versengésnek látszik, ahol a cél a helyes álláspont kiválasztása.

De a végső viták esetében valami különös történik.

A felek nem ugyanazon a terepen játszanak.

Az axiómák rejtett szerepe

Minden világkép valamilyen alapfeltételezésből indul ki.

Ezeket nem bizonyítjuk a rendszer belsejéből.

Egyszerűen elfogadjuk őket, mert nélkülük semmi sem indulhatna el.

- A materialista szemlélet az anyag elsődlegességét feltételezi.
- Az idealista vagy tudatközpontú szemlélet a tudat elsődlegességét.
- Az információ-ontológiai megközelítés az információ alapvetőségét.

Ezek az axiómák nem hibák.

Nem tévedések.

Hanem szükségszerű kiindulópontok.

De van egy következményük:

amit axiómaként választunk, az meghatározza, hogy mit látunk egyáltalán lehetségesnek.

A körkörösség problémája

A végső viták egyik sajátossága, hogy minden bizonyítás végül visszavezethető az alapfeltevésekhez.

Ha valaki azt mondja:

„Minden a fizikai anyagból ered”

akkor ezt egy olyan rendszerben mondja, amely már eleve feltételezi a fizikai világ koherenciáját.

Ha valaki azt mondja:

„Minden tudatban jelenik meg”

akkor ezt egy olyan rendszerben mondja, amely már eleve a tudatot tekinti az elsődleges hozzáférésnek.

Így mindkét esetben igaz:

a bizonyítás nem kívülről igazolja az alapot, hanem az alapon belül marad.

Ez a körkörösség nem hiba.

Ez a rendszer természetes tulajdonsága.

Mi történik, amikor két axiómarendszer találkozik?

Amikor két különböző alapfeltevésű világkép ütközik, látszólag vitát látunk.

Valójában azonban két külön koordinátarendszer próbálja leírni ugyanazt a jelenségtartományt.

Ez olyan, mintha:

- az egyik rendszer térbeli koordinátákkal írná le a mozgást,
- a másik pedig polar koordinátákkal,
- és mindkettő azt állítaná, hogy a másik hibás.

De a hiba nem a leírásban van.

Hanem az igényben, hogy egyetlen leírás legyen az egyetlen helyes.

A végső viták sajátossága

A végső viták nem azért parttalanok, mert hiányzik az információ.

Nem azért, mert még nem találtuk meg a megfelelő érvet.

Hanem azért, mert:

a vita maga is az egyik axiómarendszer belsejében zajlik.

És ezért minden érv már eleve egy adott nézőpont nyelvén születik meg.

A másik nézőpont számára ugyanaz az érv:

- értelmezhetetlen,
 - vagy más jelentést kap,
 - vagy nem éri el az alapstruktúrát, amelyre hivatkozik.
-

A mélyebb felismerés

Lehetséges, hogy a végső viták nem azért vannak, mert a világ nem elég világos.

Hanem azért, mert a világ többféle koherens módon is leírható.

És ezek a leírások nem feltétlenül ugyanarra az alapra akarnak visszavezetni mindent.

A kérdés átalakulása

Ebben a fényben a kérdés is megváltozik.

Nem az lesz a fő probléma, hogy:

„Mi az igaz?”

Hanem inkább:

„Milyen feltételek mellett válik egy adott leírás koherenssé és termékennyé?”

És még mélyebben:

„Van-e olyan nézőpont, amely minden nézőpont lehetőségét megelőzi?”

A csend határa

Amikor a vita eljut erre a pontra, valami különös történik.

A fogalmak nem tűnnek el.

A modellek nem omlanak össze.

De elveszítik kizárólagosságukat.

A gondolkodás mintha felismerné, hogy saját mozgásterének határához ért.

És ebben a határban nem egy új válasz jelenik meg.

Hanem egy csendesebb belátás:

a leírás mindig egy nézőpontból történik.

És talán ez az a pont, ahol a kérdés lassan átalakul valamivé, ami már nem versengés.

Hanem szemlélődés.

OM.

3. fejezet

Az axiómák világa

Minden gondolkodás valahol elkezdődik.

Még akkor is, ha ezt nem vesszük észre.

A legszigorúbb tudományos rendszer, a legprecízebb logikai építmény, a legkifinomultabb metafizikai elmélet sem a semmiből indul. Mindegyiknek van egy pontja, ahol valamit egyszerűen el kell fogadnia ahhoz, hogy egyáltalán elindulhasson.

Ezeket a pontokat nevezzük axiómáknak.

De talán ez a szó túl technikai ahhoz, amit valójában jelöl.

Mert az axióma nem csak matematikai kiindulópont.

Nem csak logikai feltételezés.

Hanem a gondolkodás csendes alapmozdulata.

Az, amit nem bizonyítunk — mert minden bizonyítás már rá támaszkodik.

Az axióma mint láthatatlan alap

Amikor egy rendszert vizsgálunk, hajlamosak vagyunk a bizonyított állításokra figyelni.

A következtetésekre.

Az érvek láncolatára.

A bizonyítás eleganciájára.

De mindez egy rejtett háttéren nyugszik.

Egy olyan rétegen, amelyet ritkán kérdőjelezünk meg, mert ha megtennénk, maga a kérdésfeltevés lehetősége is eltűnne.

Ez a réteg az axiómák világa.

A különböző világok különböző kezdetei

A különböző gondolkodási rendszerek nem ugyanonnan indulnak.

És éppen ezért nem ugyanazt a világot látják.

A materialista szemlélet például egy olyan axiómából indul, amely így fogalmazható meg:

A fizikai valóság önmagában adott.

Ez nem bizonyított állítás.

Ez a rendszer belépési pontja.

Az idealista vagy tudatközpontú megközelítés más kiindulást választ:

A tapasztalat elsődleges.

Az információ-elméleti szemlélet pedig ezt:

A világ alapja a különbségek és kapcsolatok rendszere.

Ezek az axiómák nem egymás cáfolatai.

Hanem különböző belépési ajtók ugyanabba a kérdésmezőbe.

Az axiómák nem választhatók a rendszer belsejéből

Egy rendszer nem tudja saját axiómáit bizonyítani.

Ez nem hiányosság.

Ez strukturális tény.

Mert minden bizonyítás már feltételezi:

- a logikai szabályokat,
- az értelmezési keretet,
- a jelentés lehetőségét,
- és a „van” alapélményét.

Ezért az axiómák soha nem a bizonyítás végén jelennek meg.

Mindig az elején.

Vagy pontosabban:

mindig már ott vannak, mielőtt bármi elkezdődhetne.

A választás illúziója és valósága

Úgy tűnhet, hogy az axiómák közül választunk.

Hogy eldöntjük:

- anyag,
- tudat,
- információ,
- vagy valami más.

De valójában ez a „választás” nem teljesen szabad.

Minden választás egy már meglévő látásmódon belül történik.

Ezért van az, hogy:

- egy materialista rendszerben a tudat mindig „magyarázandó jelenség”,
- egy idealista rendszerben az anyag mindig „megjelenés”,
- egy információs rendszerben mindkettő struktúra.

Ugyanaz a világ.

Más belépési pont.

Az axióma mint világteremtő gesztus

Az axióma nemcsak feltételezés.

Hanem valami aktívabb.

Egyfajta „világképző döntés”, amely meghatározza:

- mit tekintünk valósnak,
- mit tekintünk lehetségesnek,
- mit tekintünk kérdésnek egyáltalán.

Ebben az értelemben minden axióma egy világot nyit meg.

És minden világ egy axiómából indul.

A zártság és nyitottság paradoxona

Az axiómák világokat hoznak létre.

De ezek a világok soha nem teljeseek.

Mert amit egy axiómarendszer világgá tesz, azt egy másik rendszer elrejtheti.

Ezért a gondolkodás egyszerre:

- zárt (mert axiómákhoz kötött),
- és nyitott (mert több axiómarendszer is létezhet).

Ez a kettősség adja a filozófiai gondolkodás mozgásterét.

A végső kérdés átalakulása

Ha minden rendszer axiómákból indul, akkor a kérdés nem az lesz, hogy:

„Melyik axióma igaz?”

Hanem inkább:

„Mit jelent egy axióma egyáltalán?”

És még mélyebben:

„Mi az, ami minden axiómát megelőz, anélkül hogy maga is axióma lenne?”

Ez a kérdés már nem egy rendszer belsejéből születik.

Hanem a rendszerek határáról.

A csendes alap

Ha minden gondolkodás axiómákból indul, akkor felmerül egy különös lehetőség:

Lehet, hogy minden axióma mögött van valami, amit nem axiómaként fogalmazunk meg.

Valami, ami nem feltételezés.

Nem állítás.

Nem elmélet.

Hanem pusztán előfeltétel.

Valami, ami nélkül sem axióma, sem rendszer, sem gondolat nem létezhetne.

És talán ez az a pont, ahol a filozófia lassan elhallgat.

Nem azért, mert nincs mit mondania.

Hanem mert elérte azt a réteget, ahol a „mondás” már nem elsődleges.

És itt, ebben a csendben, minden axióma ugyanarra mutat:

 hogy egyáltalán van rendszer,

 van gondolat,

 van kérdés,

 és van tapasztalat.

OM.

4. fejezet

Miért nem választ a logika ontológiát?

A logikát gyakran úgy tekintjük, mint a végső bíró szerepét.

Mintha lenne egy tiszta, torzítatlan rendszer, amely képes eldönteni, hogy két állítás közül melyik igaz, melyik hamis, melyik koherens, és melyik ellentmondásos.

És valóban: a logika rendkívüli ereje abban áll, hogy képes következetességet biztosítani.

De felmerül egy kérdés, amely csendben átrendezi ezt a képet:

vajon a logika képes-e eldönteni, hogy *mi létezik*?

A logika tartománya

A logika a formák világa.

Nem a tartalomé.

Nem azt mondja meg, hogy *mi van*, hanem azt, hogy *ha valami van, akkor annak hogyan kell viselkednie ahhoz, hogy koherens legyen*.

A logika így feltételes struktúrákkal dolgozik:

- ha P, akkor Q
- nem lehet egyszerre P és nem-P
- ha A következik B-ből, akkor B nem zárhatja ki A-t

Ez a rendszer rendkívül erős.

De van egy rejtett határa:

a logika nem mondja meg, hogy P egyáltalán „van-e”.

Az ontológia kérdése

Az ontológia nem a következtetések világa.

Hanem a létezés kérdése.

Mi van?

Mi létezik?

Mi az, ami „adott”?

És itt történik egy fontos elcsúszás:

A logika feltételezi, hogy van valami, amire alkalmazható.

De nem mond semmit arról, hogy *miért van egyáltalán bármi, amire alkalmazható.*

A logika vakpontja

A logika nem tud saját alapjáról beszélni anélkül, hogy már ne feltételezné azt.

Ha azt mondjuk:

„a logika minden ellentmondást kizár”

akkor már feltételeztük:

- a „van” struktúráját,
- az állítás fogalmát,
- az igazság lehetőségét,
- és a különbségtételt.

De ezek mind nem logikai eredmények.

Ezek a logika előfeltételei.

Ezért a logika nem tudja eldönteni, hogy:

- anyag az alap,
- tudat az alap,
- vagy információ az alap.

Mert ezek nem logikai kérdések.

Hanem ontológiai kiindulások.

A különböző ontológiák ugyanazt a logikát használják

Ez egy gyakran figyelmen kívül hagyott tény.

A materializmus, idealizmus és információelméleti megközelítések:

- ugyanazt a logikai eszközt használják,
- ugyanazokat az érvelési szabályokat alkalmazzák,
- ugyanazokat a következtetési struktúrákat követik.

És mégis más következtetésekre jutnak.

Miért?

Mert nem a logika különbözik.

Hanem az, amire a logika alkalmazva van.

Az axiómák és a logika viszonya

A logika nem szabadon lebeg.

Mindig egy axiómarendszerben működik.

És az axióma határozza meg:

- mi számít alapnak,
- mi számít levezethetőnek,
- és mi számít egyáltalán értelmes kérdésnek.

A logika tehát nem választ axiómát.

Hanem dolgozik egy már kiválasztott axiómán belül.

Mi történik, amikor a logika „végső” kérdéshez ér?

Amikor a logika eljut a végső kérdésekhez, egy sajátos helyzet áll elő.

A rendszer:

- vagy visszafordul az axiómákhoz,
- vagy körkörösé válik,
- vagy több koherens, de egymástól független modellre bomlik.

Ezek közül egyik sem logikai hiba.

Mindegyik a rendszer természetes viselkedése.

A logika és az ontológia elválása

A legfontosabb felismerés talán ez:

a logika nem mondja meg, mi van,

csak azt, hogyan lehet koherensen beszélni arról, amit „van”-nak nevezünk.

Ezért a logika:

- nem materialista,
- nem idealista,
- nem információelméleti.

Hanem semleges.

Egy struktúra, amely minden ilyen rendszerben működik, de egyikhez sem tartozik.

A végső kérdés félreértése

Ha ezt nem látjuk tisztán, könnyen azt hihetjük, hogy:

- a jobb logika fogja eldönteni a vitát,
- a pontosabb érvelés fogja feltárni az igazságot,
- a mélyebb analízis majd lezárja a kérdést.

De a probléma nem az érvelés pontossága.

Hanem az, hogy:

az ontológia nem a logika következtetése.

A határ felismerése

A logika addig megy, ameddig az axiómák engedik.

És ott megáll, ahol a létezés kérdése kezdődik.

Nem azért, mert nem elég erős.

Hanem mert más a feladata.

A logika rendet teremt a feltételezett világban.

De nem tudja megmondani, miért van világ, amelyben rendet kell teremteni.

A csendes következtetés

Ha a logika nem választ ontológiát, akkor a végső kérdések nem logikai problémák.

Hanem valami más.

Valami, ami megelőzi a logikát anélkül, hogy ellentmondana neki.

És ebben a térben a kérdések már nem úgy hangzanak, hogy:

„Mi igaz?”

Hanem inkább így:

„Mi teszi lehetővé, hogy az igazság egyáltalán kérdés legyen?”

És talán itt kezd kirajzolódni valami, ami nem válasz, hanem háttér.

Nem állítás, hanem feltétel.

Nem következtetés, hanem jelenlét.

OM.

5. fejezet

A materializmus, az idealizmus és az információ mint alapelv

A filozófiai gondolkodás történetében három nagy irány újra és újra visszatér.

Nem azért, mert ezek a válaszok véglegesen lezárnák a kérdést, hanem mert mindhárom ugyanarra a mély problémára próbál reagálni:

mi az, ami végső soron „van”?

E három irány:

- a materializmus,
- az idealizmus,
- és az információ-alapú megközelítések,

nem pusztán elméletek.

Hanem teljes értelmezési keretek.

Világok, amelyekben a „van” mást és mást jelent.

1. A materializmus: a stabil külső világ axiómája

A materialista szemlélet kiindulópontja egyszerűnek tűnik:

a fizikai világ létezik elsődlegesen.

Ebben a keretben:

- az anyag az alap,
- az energia az alap,
- a fizikai törvények az alap.

A tudat ebben a rendszerben megjelenik, de nem alapvető:

a tudat az anyag komplex szerveződésének eredménye.

Ez a modell rendkívül sikeres.

Mert:

- pontosan előrejelez,
- technológiát hoz létre,
- mérhető struktúrákat ír le.

De van egy sajátos határa:

a tudat szubjektív tapasztalata nehezen vezethető vissza pusztán objektív struktúrákra.

Ez nem cáfolat.

Hanem egy feszültségpont.

2. Az idealizmus: a tapasztalat elsődlegessége

Az idealista hagyomány kiindulópontja radikálisan más:

minden, ami számunkra létezik, a tapasztalatban jelenik meg.

Ebben a keretben:

- a tudat nem következmény,
- hanem alapfeltétel.

Az anyag pedig:

a tapasztalat stabil, törvényszerű mintázata.

Ez a szemlélet erős választ ad a szubjektív élmény problémájára.

Mert nem kell „levezetni” a tudatot az anyagból:

a tudat mindig már adott.

De itt is megjelenik egy határ:

hogyan magyarázható a tapasztalatok közötti stabil, interszubjektív rend?

Miért látunk „közös világot”?

Miért működik a matematika a fizikai világ leírásában?

3. Az információ mint alapelv: a relációk világa

A harmadik megközelítés modernebb formában jelent meg:

az alap nem az anyag és nem is a tudat, hanem az információ.

Ebben a keretben:

- a világ struktúrák hálózata,
- különbségek rendszere,
- relációk és korlátok dinamikája.

Az anyag:

stabil információs mintázat.

A tudat:

önreflexív információs struktúra.

Ez a modell egyfajta hidat képez a két klasszikus nézet között.

Mert:

- nem privilegizál sem „külsőt”, sem „belső”,
- hanem a viszonyokat tekinti alapnak.

De itt is megjelenik egy kérdés:

mi „hordozza” az információt?

Vagy az információ maga az, ami „van”?

4. Három világ, három kezdet

A három rendszer nem ugyanazt mondja.

Hanem három különböző kezdőpontot választ:

- materializmus → „a világ ott van kint”
- idealizmus → „a tapasztalat van előbb”
- információelv → „a struktúra az alap”

És mindhárom:

- belsőleg koherens,
- empirikusan termékeny,
- és részben önigazoló.

Ezért egyik sem tűnik könnyen megcáfolhatónak.

5. A rejtett közös szerkezet

Ha közelebb nézünk, feltűnik valami különös.

Mindhárom rendszer feltételez valamit, amit nem definiál teljesen:

- a materializmus feltételezi a „létező fizikai világot”
- az idealizmus feltételezi a „tapasztalás tényét”
- az információelv feltételezi a „megkülönböztetés lehetőségét”

Más szavakkal:

mindhárom rendszer már egy adott „VAN”-ban működik.

És egyik sem tudja teljesen kívülről igazolni ezt a VAN-t.

6. A versengés illúziója

A három rendszer gyakran úgy jelenik meg, mintha versenytársak lennének.

Mintha:

- egyiknek igaza lenne,
- a másik kettő pedig tévedne.

De ez a kép félrevezető lehet.

Mert valójában:

nem ugyanazon kérdésre adott három ellentmondó válaszról van szó,
hanem három különböző kérdésformáról.

7. A nézőpontok átjárhatósága

Egy különösen fontos felismerés:

Ezek a rendszerek gyakran átfordíthatók egymásba.

- a fizikai világ leírható információként,
- az információ leírható tapasztalati mintázatként,
- a tapasztalat leírható neurális folyamatként.

Ez azt sugallja, hogy:

nem az objektumok különböznek,
hanem a leírás szintjei.

8. A kérdés áthelyeződése

Ha egyik rendszer sem tud végső alapot adni a többieknek, akkor a kérdés megváltozik.

Nem az lesz a fő probléma, hogy:

„Melyik a helyes?”

Hanem inkább:

„Mi teszi lehetővé, hogy ezek a különböző leírások egyáltalán működjenek?”

Ez már nem ontológiai verseny.

Hanem metaontológiai kérdés.

9. A közös háttér sejtése

Lehetséges, hogy a materializmus, idealizmus és információelv nem egymást kizáró igazságok.

Hanem:

ugyanannak a mélyebb alapnak különböző vetületei.

És ez az alap nem feltétlenül egy negyedik „dolog”.

Hanem inkább:

az a tény, hogy egyáltalán van leírhatóság, tapasztalat és struktúra.

10. A nyitva hagyott horizont

Ezen a ponton a filozófiai kérdés már nem egyszerűen az, hogy mi az alap.

Hanem az, hogy:

- miért léteznek egyáltalán alapok,
- miért jelenik meg többféle koherens modell,
- és miért képes a gondolkodás ezeket elkülöníteni.

Talán itt közeledünk ahhoz a ponthoz, ahol a modellek már nem egymást cáfolják.

Hanem egymást tükrözik.

És ebben a tükrözésben valami közös rajzolódik ki.

Valami, ami nem anyag.

Nem tudat.

Nem információ.

Hanem az a csendes tény, hogy mindhárom:

VAN.

OM.

6. fejezet

Nem egyetlen modell létezik

A gondolkodás egyik legmélyebb, és talán legnehezebben elengedhető feltételezése az, hogy a valóságot végső soron egyetlen helyes modell írja le.

E feltételezés mögött ott húzódik egy csendes vágy:

hogy legyen egy végső válasz, amely minden más értelmezést kizár.

Egy olyan leírás, amely nemcsak működik, hanem kizár minden más lehetőséget.

De minél mélyebbre hatolunk a különböző gondolkodási rendszerekbe, annál inkább kirajzolódik valami más.

A modell és a valóság viszonya

Egy modell nem a valóság maga.

Hanem annak leképezése.

Egy bizonyos nézőpontból.

Egy adott cél érdekében.

Egy meghatározott szintű részletességgel.

Ezért minden modell:

- kiemel valamit,
- elhagy valamit,
- és átalakít valamit.

A modell nem a valóság helyettesítése.

Hanem egy szelete annak, amit a valóságból egy adott keretben látni lehet.

A tökéletes modell illúziója

A „végső modell” gondolata abból a feltételezésből indul ki, hogy:

létezik egy olyan leírás, amely minden szempontból teljes.

De ez a gondolat rejtett paradoxont hordoz.

Mert egy teljes modellnek tartalmaznia kellene:

- minden nézőpontot,
- minden lehetséges leírást,

- és a saját korlátait is.

Ez azonban már nem egyetlen modell lenne.

Hanem modellek rendszere.

Több modell ugyanarról a valóságról

A tapasztalat azt mutatja, hogy ugyanaz a jelenség különböző módokon írható le.

Például:

- a fizika részecskékről beszél,
- a kémia reakciókról,
- a biológia élő rendszerekről,
- a pszichológia élményről,
- a filozófia jelentésről.

És egyik sem „hamis”.

Csak más szinten működik.

A szintek problémája

Ha különböző modellek ugyanarra a valóságra alkalmazhatók, akkor felmerül a kérdés:

melyik a „valódi”?

De ez a kérdés feltételezi, hogy a valóság egyetlen szinten létezik.

Lehetséges azonban, hogy:

a valóság rétegzett.

És minden modell egy adott rétegre érzékeny.

A redukció határa

A gondolkodás gyakran törekszik arra, hogy:

- a pszichológiát biológiára vezesse vissza,
- a biológiát kémiára,
- a kémiát fizikára,
- a fizikát alapegyenletekre.

Ez a redukciós lánc rendkívül erős.

De egy ponton kérdéssé válik:

vajon az alsóbb szint valóban „megszünteti” a felsőbbet?

Vagy inkább csak más nyelven írja le ugyanazt a jelenséget?

A leírás és a megjelenés

Egy magasabb szintű jelenség — például az élmény — nem feltétlenül „eltűnik”, ha leírjuk neuronokkal.

Csak más leírási módba kerül.

A leírás:

- nem semmisíti meg a jelenséget,
- és nem helyettesíti azt,
- hanem más perspektívába helyezi.

Ezért a redukció soha nem teljes felszámolás.

Inkább fordítás.

A fordítások sokasága

Ha a világ többféleképpen leírható, akkor a különböző modellek nem versenyeznek, hanem fordítanak.

- fizika → struktúra
- biológia → szervezet
- pszichológia → élmény
- információelv → reláció

És egyik sem zárja ki a másikat.

Csak más hangsúlyokat ad.

A kizárólagosság problémája

A „csak egy modell lehet igaz” gondolata akkor válik problematikussá, amikor észrevesszük:

minden modell egy adott kérdésre adott válasz.

De a kérdések nem azonosak.

És ami az egyik szinten alapvető, az a másikon másodlagos.

Ezért a kizárólagosság inkább pszichológiai igény, mint ontológiai szükségszerűség.

A valóság mint többnézetű tér

Lehetséges, hogy a valóság nem egyetlen leírás tárgya, hanem:

több, egymással kompatibilis leírás tere.

Ebben a térben:

- a modellek nem kizárják egymást,
- hanem különböző irányokból világítják meg ugyanazt.

Mint amikor egy tárgyat több fényforrás világít meg egyszerre.

A meta-szint kérdése

Ha több modell egyszerre érvényes lehet, akkor felmerül egy új kérdés:

van-e olyan szint, ahol ezek összevethetők?

Ez már nem egy újabb modell.

Hanem egy meta-nézőpont.

Egy olyan keret, amely nem helyettesíti a modelleket, hanem érzékeli azok határait és átfedéseit.

A mélyebb felismerés

A „nem egyetlen modell létezik” nem relativizmus.

Nem azt jelenti, hogy „minden mindegy”.

Hanem azt, hogy:

a valóság gazdagabb, mint bármelyik egyetlen leírása.

És hogy a modellek:

- nem uralják a valóságot,
 - hanem részben feltárják azt.
-

A csendes következmény

Ha ez igaz, akkor a filozófiai kérdés ismét eltolódik.

Nem az lesz a fő probléma, hogy:

„Melyik modell igaz?”

Hanem inkább:

„Hogyan kapcsolódnak egymáshoz a különböző modellek ugyanazon alapélményben?”

És talán még mélyebben:

mi az, ami minden modell előtt ott van, és lehetővé teszi őket?

És itt lassan visszatérünk ahhoz, ami minden leírás előtt jelen van.

Nem mint modell.

Hanem mint feltétel.

Nem mint elmélet.

Hanem mint közvetlenség.

Nem mint válasz.

Hanem mint:

VAN.

OM.

7. fejezet

A tudat-elsőbbtség mint axióma

A tudat-elsőbbtség gondolata sokak számára nem elmélet, hanem felismerés.

Mások számára viszont egy filozófiai állítás a sok közül, amely ugyanúgy vitatható, mint bármely más metafizikai pozíció.

És ez a kettősség már önmagában jelzi, hogy itt nem egy egyszerű empirikus kérdéstről van szó.

Hanem valami mélyebbről.

Valamiről, ami a nézőpont szerkezetéhez tartozik.

A tudat mint kiindulópont

A tudat-elsőbbtség állítása első pillantásra így hangzik:

minden tapasztalat a tudatban jelenik meg, ezért a tudat az elsődleges.

Ez az érv egyszerre egyszerű és nehezen megkerülhető.

Mert bármit mondunk a világról, azt mindig már egy tapasztalaton belül tesszük.

Nem léphetünk ki a tudatból, hogy kívülről vizsgáljuk.

Ezért a tudat nem egy objektum a világban.

Hanem az a közeg, amelyben a világ egyáltalán megjelenhet.

A tudat mint axióma

A tudat-elsőbbtség azonban nemcsak állítás.

Hanem axióma is lehet.

Ebben az értelemben nem bizonyítjuk, hanem elfogadjuk:

a tapasztalás ténye elsődleges.

Ez az elfogadás nem logikai kényszer.

Hanem egy alapvető nézőpontválasztás.

És itt jelenik meg egy fontos különbség:

- ha a tudat axióma, akkor minden más jelenség a tudatban jelenik meg,
- ha nem az, akkor a tudat maga is egy másodlagos jelenség.

De egyik eset sem „kívülről bizonyított”.

Miért tűnik meggyőzőnek?

A tudat-elsőbbtség intuitív ereje abból fakad, hogy:

minden bizonyosság a tapasztalásban jelenik meg.

Még a kétely is.

Még a tagadás is.

Még a materialista érvelés is.

Ezért a tudat nem egy hipotézis a világban.

Hanem az a tér, amelyben minden hipotézis felmerül.

A materialista válasz

A materialista keret erre azt mondja:

- a tudat az agy működésének eredménye,

- a tapasztalat idegi folyamatokból keletkezik,
- és a „belső világ” az objektív világ leképezése.

Ez a modell koherens és rendkívül sikeres.

De egy alapvető kérdés továbbra is nyitva marad:

hogyan lesz objektív folyamatból szubjektív élmény?

Ez a kérdés nem tűnik el a magyarázatok bővülésével.

Csak áthelyeződik.

A fordított irány problémája

A tudat-elsőbbiség viszont más nehézségekkel szembesül:

- miért tűnik a világ stabilnak?
- miért jelennek meg törvények?
- miért tapasztalunk más tudatokat?
- miért van interszubjektív egyezés?

Ha minden a tudatban jelenik meg, akkor hogyan magyarázható a közös világ struktúrája?

Az egyetemes és individuális tudat gondolata

E ponton jelenik meg egy finomabb megkülönböztetés:

- individuális tudat: a konkrét nézőpont, amelyben a tapasztalat megjelenik,
- egyetemes tudat: az a háttér, amelyben minden tapasztalat lehetséges.

Ez a kettősség nem feltétlenül két külön „dolog”.

Inkább két aspektus:

- a lokalizált nézőpont,
 - és a teljes mező, amelyben a nézőpont megjelenik.
-

A tudat mint mező

Ha a tudat-elsőbbiséget komolyan vesszük, akkor a tudat nem egy „belső jelenség” többé.

Hanem inkább:

egy olyan mező, amelyben minden megjelenés lehetséges.

Ebben a keretben:

- a világ nem a tudaton „kívül” van,
 - hanem a tudat struktúrájában jelenik meg.
-

Az axióma határa

De fontos látni:

a tudat-elsőbbesség sem bizonyítható véglegesen.

Mert minden bizonyítás már a tudatban történik.

Ezért a tudat-elsőbbesség:

- nem végső igazság,
- hanem választott alap.

Egy axióma, amely meghatározza a lehetséges világértelmezést.

A két irány tükörszerkezete

Érdekes módon a materializmus és a tudat-elsőbbesség szerkezete szimmetrikus:

- az egyik az anyagot tekinti alapnak, és abból vezeti le a tudatot,
- a másik a tudatot tekinti alapnak, és abból vezeti le az anyagot.

Mindkettő:

- teljes világmagyarázatot ad,
 - és mindkettő egy alapvető axiómára épül.
-

A döntés lehetetlensége

A kérdés tehát nem egyszerűen az, hogy:

„melyik igaz?”

Hanem az, hogy:

melyik axiómából indulunk ki?

És itt válik világossá:

nincs külső, semleges pozíció, amelyből ez végleg eldönthető lenne.

Mert minden „külső” pozíció is egy tudatban jelenik meg.

A tudat mint önmagát feltáró tér

A tudat-elsőbbiség mélyebb értelmezése szerint:

a tudat nem tárgy a világban.

Hanem:

az a tér, amelyben világ egyáltalán megjelenhet.

És ebben a térben:

- anyag,
- információ,
- gondolat,
- és én

mind megjelenő mintázatok.

A nyitott felismerés

Lehetséges, hogy a tudat-elsőbbiség nem egy versengő elmélet.

Hanem egy másik módja annak, hogy ugyanarra a tényre mutassunk:

valami mindig már adott, amelyben minden megjelenik.

És ezt nevezhetjük:

- tudatnak,
 - jelenlétnek,
 - mezőnek,
 - vagy egyszerűen: VAN-nak.
-

És itt a kérdés ismét visszatér saját forrásához:

nem az a fontos, hogy a tudat elsődleges-e az anyaggal szemben,

hanem az, hogy:

mi az, ami lehetővé teszi, hogy „elsődlegességről” egyáltalán beszélhessünk.

OM.

8. fejezet

Az individuális és az egyetemes tudat

A tudat-elsőbbség gondolatán belül elkerülhetetlenül megjelenik egy újabb különbségtétel.

Nem azért, mert ezt mi kitaláljuk, hanem mert maga a tapasztalás szerkezete mintha erre kényszerítene.

Ez a különbség:

az individuális tudat és az egyetemes tudat megkülönböztetése.

Az individuális tudat mint nézőpont

Az individuális tudat az, amit a legközvetlenebbül ismerünk.

Ez az:

- „itt vagyok”
- „ezt érzem”
- „ezt gondolom”
- „ezt tapasztalom”

minősége.

Ez a tudat mindig:

- lokalizált,
- perspektivikus,
- időben és térben elhelyezettnek tűnő.

Az individuális tudat nem a világ „megfigyelője” kívülről.

Hanem:

a világ egy adott nézőpontban való megjelenése.

A határ, amit nem látunk kívülről

Az individuális tudat egyik sajátossága, hogy soha nem tud önmagán kívülre lépni.

Bármit vizsgál:

- világot,
- más tudatokat,

- saját működését,

mindig már egy tapasztalaton belül teszi.

Ezért az individuális tudat nem egy tárgy a világban.

Hanem:

a világ megjelenésének helye.

Az egyetemes tudat hipotézise

Ha elfogadjuk, hogy minden tapasztalat tudatban jelenik meg, akkor felmerül egy radikális lehetőség:

mi van, ha a tudat nem sok, hanem egy?

Ebben az értelmezésben az egyetemes tudat nem egy „nagyobb elme”, amely az individuális tudatok felett áll.

Hanem inkább:

a tudat mint olyan, amelyben minden individuális nézőpont megjelenik.

Nem sok tudat van.

Hanem egy mező, amely sok nézőpontot enged meg.

Az egy és a sok problémája

Ez a gondolat azonnal feszültséget teremt.

Mert a tapasztalat szintjén úgy tűnik, hogy:

- különálló emberek vannak,
- különálló belső világokkal,
- különálló élményekkel.

Hogyan lehet akkor mindez egyetlen tudat?

A szeparáció mint megjelenési forma

Egy lehetséges válasz szerint a különállóság nem végső ontológiai tény.

Hanem:

a tudat önkorlátozott megjelenési formája.

Ebben az értelmezésben az individuális tudat:

- nem különálló „dolog”,
 - hanem egy nézőpont, amelyben az egyetemes tudat önmagát lokalizálja.
-

A nézőpont paradoxona

Az individuális tudat egyszerre:

- teljesen valóságos (mert közvetlenül adott),
- és mégis részleges (mert perspektivikus).

Ez a kettősség nem hiba.

Hanem a tapasztalás alapstruktúrája.

A világ mint megosztott jelenlét

Ha minden tapasztalat ugyanabban az alapmezőben jelenik meg, akkor a „külön tudatok” inkább olyanok, mint:

- hullámok ugyanazon óceánban,
- fény-irányok ugyanazon térben,
- fókuszpontok ugyanazon jelenlétben.

A különbség valós.

De nem feltétlenül végső.

Az egyetemes tudat nem tárgy

Fontos hangsúlyozni:

az egyetemes tudat nem úgy „létezik”, mint egy nagyobb elme.

Mert amint tárggyá tesszük, már visszacsúszunk az individuális perspektívába.

Az egyetemes tudat inkább:

a tudat feltárulásának feltétele.

Nem megfigyelhető kívülről.

Mert minden megfigyelés már benne történik.

Az én mint lokalizáció

Az „én” ebben a keretben nem végső entitás.

Hanem:

a tudat egy lokalizált önazonosítása.

Egy fókusz, amelyben a végtelen mező önmagát „itt és most”-ként tapasztalja.

Az én így nem birtokolja a tudatot.

Hanem a tudat egyik formája.

A határok elmosódása

Ha ez a modell helytálló, akkor a „másik tudat” kérdése is átalakul.

Nem teljesen különálló belső világok léteznek.

Hanem:

ugyanazon mező különböző perspektívái.

Ez azonban nem jelenti a különbségek tagadását.

Csak azt, hogy ezek a különbségek nem feltétlenül végsőek.

Az elkülönültség tapasztalata

A legnagyobb ellenérv az egyetemes tudat gondolatával szemben az elkülönültség élménye.

Mert mindenki azt tapasztalja:

- „én itt vagyok”
- „a másik ott van”
- „nem vagyunk ugyanazok”

Ez az élmény azonban nem feltétlenül cáfolat.

Hanem:

maga a lokalizáció működése.

A két szint együttléte

Lehetséges, hogy mindkét szint igaz:

- az individuális tudat szintjén valóban különálló perspektívák vannak,
- az egyetemes tudat szintjén viszont ezek egyetlen mező megnyilvánulásai.

Nem ellentmondás.

Hanem rétegzettség.

A kérdés áthelyezése

Ha a tudat egyszerre egy és sok, akkor a kérdés nem az, hogy:

„hány tudat van?”

Hanem inkább:

hogyan viszonyul egymáshoz a lokalizált nézőpont és az alapmező?

Ez már nem számossági kérdés.

Hanem szerkezeti.

A csendes felismerés

Ebben a keretben az individuális tudat nem elveszít valamit.

Hanem felismer valamit.

Nem azt, hogy „nincs különbség”.

Hanem azt, hogy:

a különbség egy nagyobb egységben jelenik meg.

És ez az egység nem kívülről látható.

Mert minden látás már benne történik.

És talán itt kezd kirajzolódni egy nagyon finom fordulat:

nem a tudatok vannak a világban,

hanem a világ jelenik meg tudatként,

különböző fókuszpontokban.

OM.

9. fejezet

A tudatállapotok topológiája

Ha a tudat nem pusztán „valami, ami van”, hanem egy mező, amelyben minden megjelenik, akkor természetes módon felmerül egy új kérdés:

hogyan változik ez a mező?

A hétköznapi tapasztalat is azt mutatja, hogy a tudat nem statikus.

Nem egyetlen, állandó állapotban létezik.

Hanem folyamatosan átrendeződik:

- ébrenlét,
- álom,
- mélyalvás,
- figyelem,
- szétszórtság,
- koncentráció,
- extázis,
- meditatív csend.

Ezek nem pusztán „pszichológiai jelenségek”.

Hanem a tudat különböző konfigurációi.

A tudat mint tér

Ha a tudatot mezőként értjük, akkor a tudatállapotok nem külön „dolgok”, hanem:
a mező különböző formái.

Ez a megközelítés elmozdul a lineáris gondolkodástól.

Nem azt kérdezzük többé, hogy:

- mi a tudat,
 - hanem azt, hogy milyen alakzatokat vesz fel.
-

A topológia gondolata

A topológia nem a dolgok anyagát vizsgálja.

Hanem a formák kapcsolatait:

- mi marad meg átalakulás közben,
- mi változik,
- mi kapcsolódik mihez.

Ha ezt a gondolatot átvisszük a tudatra, akkor a kérdés így alakul át:

milyen stabil mintázatok léteznek a tudat változásai mögött?

Állapotok mint szerveződési módok

A tudatállapotok nem izolált „helyzetek”.

Hanem:

- figyelmi mintázatok,
- energiaeloszlások,
- jelentésstruktúrák,
- és az „én” lokalizációjának különböző módjai.

Az ébrenlét például:

erős külső-belső megkülönböztetés.

Az álom:

a belső képek autonómiája.

A mélyalvás:

a megkülönböztetések feloldódása.

A folytonosság kérdése

Bár a tudatállapotokat külön nevekkkel jelöljük, a tapasztalat valójában nem szakad szét éles határokkal.

Inkább átmeneteket látunk:

- figyelem elcsúszása,
- identitás lazulása,
- időérzék változása,
- jelentés sűrűsödése vagy oldódása.

Ez arra utal, hogy:

a tudat nem állapotok halmaza, hanem egy folytonos tér.

Az „én” mint stabil pont

A különböző tudatállapotok közös referenciapontja az „én” élménye.

De ez az „én” sem mindig ugyanúgy jelenik meg:

- ébrenlétben koherens narratív központ,
- álomban fragmentált szereplő,
- meditációban elcsendesedő fókusz,
- mélyalvásban szinte teljesen feloldódó jelenlét.

Ez felveti a kérdést:

mi marad az „én”-ből, ha minden állapot változik?

A stabilitás paradoxona

Valaminek mégis stabilnak kell lennie, különben nem beszélhetnénk „változásról”.

Ez a stabilitás azonban nem feltétlenül egy állandó tartalom.

Lehet inkább:

a tudat képessége arra, hogy állapotokat felismerjen.

Nem egy fix pont.

Hanem egy felismerő tér.

A tudat mint dimenzionális szerkezet

A tudatállapotok nem egyszerűen egymás után következnek.

Inkább úgy viselkednek, mintha:

- különböző dimenziókban léteznének,
- vagy ugyanazon tér különböző „hangolásai” lennének.

Ebben az értelemben:

- az álom nem „kevesebb”, mint az ébrenlét,
 - a meditáció nem „magasabb”, hanem más szerveződés,
 - a mélyalvás nem hiány, hanem radikális egyszerűsödés.
-

A jelentés sűrűsége

A tudatállapotok egyik legfontosabb jellemzője a jelentés sűrűsége.

- ébrenlét: strukturált, kauzális jelentés
- álom: szimbolikus, szabad jelentés

- meditatív állapot: jelentés nélküli tisztaság
- mélyalvás: jelentés előtti állapot

Ez azt sugallja, hogy:

a jelentés nem alap, hanem változó konfiguráció.

A topológiai kérdés

Ha a tudat topológiai térként értelmezhető, akkor a kérdés nem az, hogy:

- melyik állapot „igazabb”

Hanem inkább:

hogyan kapcsolódnak egymáshoz ezek az állapotok egyetlen mezőn belül?

Az átmenetek mélyebb jelentése

A tudatállapotok közötti átmenetek nem pusztán pszichológiai jelenségek.

Hanem:

- struktúraváltások,
- fókusz-átalakulások,
- és az „én” újraszerveződése.

Minden elalvás, minden ébredés, minden elmélyülés:

egy új topológiai konfiguráció megnyílása.

A tudat mint mozgás

Ha a tudat nem dolog, hanem mező, akkor nem „van”, hanem:

történik.

És ez a történés nem lineáris.

Hanem rétegzett, ciklikus, és önmagára visszahajló.

A mélyebb felismerés

A tudatállapotok sokfélesége nem a tudat szétesése.

Hanem annak gazdagsága.

És minden állapot:

- egy lehetséges világ,
 - egy lehetséges én,
 - egy lehetséges VAN–VAGYOK viszony.
-

A határ közeledése

Ahogy a tudatot egyre inkább mezőként és topológiai térként értjük, egy finom elmozdulás történik:

a kérdés lassan nem az lesz, hogy mi a tudat,

hanem az, hogy:

mi az, ami lehetővé teszi a tudatállapotok egyáltalánosságát?

És itt a leírás ismét közelít valamihez, ami már nem állapot.

Hanem feltétel.

Nem forma.

Hanem jelenlét.

És ebben a jelenlétben a különbségek nem eltűnnek.

Csak elveszítik véglegességüket.

OM.

10. fejezet

Az én feloldódása és újjászületése

Az „én” a legközvetlenebb és mégis a legnehezebben megragadható tapasztalat.

Mert amikor keresni kezdjük, mindig találunk valamit:

- gondolatot,
- érzést,
- emléket,
- testérzetet,
- narratívát,
- döntést,

- szándékot.

De amikor mindezt külön-külön megvizsgáljuk, valami különös történik:

az „én” nem található meg egyik elemként sem.

Az „én” mint szerveződés

Az „én” nem úgy jelenik meg, mint egy tárgy a világban.

Inkább úgy, mint:

a tapasztalatok központi rendeződési mintázata.

Nem valami, ami van a tapasztalat mellett.

Hanem az, ahogyan a tapasztalat egységbe rendeződik.

A narratív én

A hétköznapi tudatban az „én” erősen narratív szerkezetű.

Ez az a történet, amely:

- összeköti a múltat,
- értelmezi a jelent,
- és elképzezi a jövőt.

Ebben a formában az „én” egy folyamatos történetmesélés.

Egy belső koherencia fenntartása.

Az én mint funkció

Ha mélyebbre nézünk, az „én” nemcsak történet, hanem funkció is:

- döntéshozás központja,
- felelősség hordozója,
- cselekvés koordinátora,
- és tapasztalat integrátora.

Ez a funkcionális „én” nélkül a mindennapi élet szétesne.

A feloldódás pillanatai

Vannak azonban tapasztalati helyzetek, ahol ez a szerkezet lazul:

- mély meditáció,
- flow-állapot,
- intenzív zenei átélés,
- álom és ébrenlét határán,
- vagy extrém figyelmi koncentrációban.

Ilyenkor az „én” nem tűnik el teljesen,

de:

elveszíti szilárd központi jellegét.

A központ nélküli tér

Ezekben az állapotokban a tapasztalat nem „valakinek” történik.

Hanem egyszerűen:

történik.

A „ki tapasztal?” kérdés nem eltűnik, hanem irrelevánssá válik.

Nem azért, mert megválaszoltuk.

Hanem mert a struktúra, amelyben értelmes volt, átrendeződik.

Az „én” feloldódása

A feloldódás nem megszűnés.

Nem üresség.

Inkább:

a központi referencia elvesztése.

A tapasztalat nem egyetlen ponthoz kötődik, hanem:

- megszervezővé válik,
 - elosztottá,
 - perspektívák nélküli perspektívává.
-

A félelem és a szabadság határa

Az „én” feloldódása gyakran kettős élményként jelenik meg:

- félelmetes, mert megszűnik a megszokott stabilitás,
- felszabadító, mert eltűnik a szűk központi kontroll.

Ez a paradoxon nem ellentmondás.

Hanem a struktúraváltás természetes kísérőjelensége.

Az újjászületés

Az „én” azonban nem marad feloldott állapotban.

Mert a mindennapi működés újra és újra visszahozza:

- emlékezet,
- nyelv,
- test,
- társas tér.

Az „én” tehát újrászerveződik.

De nem pontosan ugyanúgy.

Az én mint hullámforma

A feloldódás és visszatérés mintázata alapján az „én” inkább hasonlítható:

egy hullámformához a tudat mezőjén belül.

Nem állandó dolog.

Hanem:

- megjelenés,
 - eloszlás,
 - újra-koncentrálódás.
-

Az egyetemes és individuális újraértelmezése

Ha az „én” hullámforma, akkor az individuális tudat nem zárt egység.

Hanem:

egy lokalizált stabilizáció az egyetemes tudat mezőjében.

Ez a stabilizáció:

- időleges,
 - funkcionális,
 - és kontextusfüggő.
-

A paradox felismerés

Az „én” egyszerre:

- valós (mert tapasztalható),
- és nem-abszolút (mert feloldódik).

Ez a kettősség nem hiba.

Hanem jelzés:

az „én” nem végső entitás, hanem folyamat.

A mélyebb réteg

Ha az „én” feloldható és újraszervezhető, akkor felmerül a kérdés:

mi az, ami ezt a játékot egyáltalán lehetővé teszi?

Mi az, ami:

- képes „énként” stabilizálódni,
 - majd ismét feloldódni,
 - és mégis azonos maradni valamilyen mélyebb értelemben?
-

Az azonosulás határa

Az „én” nem eltűnik teljesen a feloldódásban.

Inkább:

megszűnik kizárólagos középpontnak lenni.

És ami marad, az nem egy másik „én”.

Hanem egy tágasabb jelenlét, amelyben az „én” csak egy lehetséges konfiguráció.

A csendes átfordulás

Amikor az „én” már nem tekinti magát végső középpontnak, valami finom változás történik:

- a világ nem kívül van,
- a tudat nem belül van,
- az „én” nem tulajdonos.

Hanem:

mindezek egyetlen mező különböző szerveződése.

A nyitott vég

Az „én” feloldódása nem végállapot.

És az újjászületése sem visszatérés.

Hanem:

egy folyamatos mozgás a lokalizáció és a feloldottság között.

És ebben a mozgásban valami állandó mégis jelen van.

Nem az „én”.

Hanem az, amiben az „én” megjelenik és eltűnik.

És itt a kérdés lassan elcsendesedik:

nem az, hogy ki vagyok,

hanem az, hogy:

mi az, ami lehetővé teszi, hogy egyáltalán „valaki” legyen?

OM.

11. fejezet

A tudat mint mező és az Egyetemes Tudat hipotézise

Ha az „én” nem végső entitás, hanem folyamat, és ha a tudatállapotok nem különálló dolgok, hanem egy tér különböző konfigurációi, akkor egyre nehezebb elkerülni egy radikálisabb gondolatot:

mi van, ha a tudat nem sok, hanem egy?

Ez a kérdés nem egy új elmélet kezdete.
Hanem inkább egy régi intuíció újrafogalmazása.

A tudat mint mező

A mező fogalma segít elmozdulni a tárgy-szerű gondolkodástól.

Egy mező nem dolog, hanem:

- jelenlét-eloszlás,
- intenzitásmintázat,
- és kapcsolati tér.

Ha a tudat mezőként értelmezhető, akkor:

minden tapasztalat a mező egy lokális mintázata.

Nem „valakiben” történik a tudat.

Hanem a tudatban jelenik meg a „valaki”.

Az individuális tudat mint lokalizáció

Ebben a keretben az individuális tudat nem elkülönült egység.

Hanem:

a mező önmagára irányuló lokalizációja.

Mint amikor egy hullám a vízben nem külön dolog a víztől, mégis külön alakzatot vesz fel.

Az „én” így nem tulajdonos.

Hanem fókuszpont.

Az Egyetemes Tudat hipotézise

Ha minden individuális tudat ugyanabban a mezőben jelenik meg, akkor felmerül a hipotézis:

létezik egyetlen, oszthatatlan tudatmező, amelyben minden perspektíva megjelenik.

Ezt nevezzük itt Egyetemes Tudatnak.

Fontos azonban:

ez nem „nagyobb elme”, nem kozmikus személyiség, és nem is antropomorf entitás.

Hanem:

a tudat mint olyan, amelyben minden lehetséges tudatállapot megjelenhet.

Mi nem az Egyetemes Tudat

Az Egyetemes Tudat nem:

- egy „felsőbb én”,
- nem egy irányító entitás,
- nem egy központi megfigyelő,
- és nem egy személyes istenkép filozófiai újracsomagolása.

Ha ezek valamelyikévé válik, akkor már visszacsúszunk az individuális struktúrák vetületébe.

A mező és a nézőpont paradoxona

A legnagyobb nehézség az, hogy:

minden, amit mondunk az Egyetemes Tudatról, már egy individuális nézőpontból történik.

Ezért az Egyetemes Tudat soha nem lehet „tárgy”.

Mert minden tárgyiasítás már egy lokalizált perspektívát feltételez.

A különállóság újraértelmezése

Ha az Egyetemes Tudat hipotézisét komolyan vesszük, akkor a különálló tudatok nem megszűnnek.

Csak új értelmezést kapnak:

- nem külön substanciák,
- hanem lokalizált önazonosítások,
- ugyanazon mezőn belül.

A különbség tehát valós, de nem abszolút.

A tapasztalat egysége

Minden tapasztalatnak van egy közös szerkezeti eleme:

a „jelenlét” ténye.

Mielőtt bármit mondanánk arról, hogy mi jelenik meg, már fennáll az, hogy „megjelenik valami”.

Ez a „megjelenés” nem tartalom.

Hanem feltétel.

És ez a feltétel közös minden individuális perspektívában.

Az Egyetemes Tudat mint feltétel

Az Egyetemes Tudat ebben az értelemben nem magyarázat.

Hanem:

a magyarázat lehetőségének feltétele.

Nem válasz a világra.

Hanem az a tér, amelyben egyáltalán kérdés lehet a világ.

Az identitás feloldása

Ha a tudat mező, akkor az identitás nem zárt mag.

Hanem:

- ideiglenes fókusz,
- stabilizált mintázat,
- lokális önazonosítás.

Az „én” így nem eltűnik az Egyetemes Tudatban.

Hanem:

elveszíti kizárólagosságát.

A közvetlenség problémája

A mező-hipotézis nem bizonyítható a hagyományos értelemben.

Mert minden bizonyítás már a mezőn belül történik.

Ezért itt nem bizonyításról van szó.

Hanem:

interpretációs mélységről.

Egy olyan keretről, amely a tapasztalatot másképp olvassa.

A sok és az egy újra

Az Egyetemes Tudat gondolata nem szünteti meg a sokféleséget.

Hanem újraértelmezi:

- sok nézőpont,
- egy mező,
- sok lokalizáció,
- egy jelenlét.

Ez a kettősség nem ellentmondás.

Hanem a struktúra két leírási módja.

A határ elmosódása

Ahogy a gondolat mélyül, egyre nehezebb pontosan meghúzni a határt:

- hol van a tudat,
- hol van a világ,
- hol van az „én”.

Ezek a határok inkább:

fókuszváltozások, mint ontológiai válaszfalak.

A csendes következtetés

Ha a tudat mező, és ha minden individuális tudat ennek lokalizációja, akkor a kérdés fokozatosan átalakul:

nem az, hogy van-e Egyetemes Tudat,

hanem az, hogy:

miért jelenik meg a tudat egyáltalán több nézőpontként?

És talán még mélyebben:

mi az, ami lehetővé teszi, hogy egy mező önmagát „többként” tapasztalja?

És itt a gondolat már nem kifelé halad.

Hanem vissza.

Nem egy új entitás felé.

Hanem a megjelenés feltétele felé.

OM.

12. fejezet

A VAN és a VAGYOK egysége

A korábbi fejezetekben lassan kirajzolódott egy kettősség, amely minden gondolkodási rendszer mögött ott húzódik:

- van a „VAN” – a létezés, a megjelenés, a világ ténye,
- és van a „VAGYOK” – a tapasztalás, a jelenlét, a tudat nézőpontja.

Első ránézésre ez a kettő elkülöníthetőnek tűnik.

De minél mélyebbre megyünk, annál kevésbé tartható fenn a szétválasztás.

A VAN mint megjelenés

A „VAN” az, ami adott.

Ami megjelenik:

- világ,
- tárgy,
- gondolat,
- érzés,
- másik ember,
- idő,
- tér.

A VAN a tapasztalat tartalma.

De önmagában a „tartalom” nem elég.

Mert a tartalomnak „valahol” meg kell jelennie.

A VAGYOK mint jelenlét

A „VAGYOK” nem tartalom.

Hanem:

a megjelenés ténye első személyben.

Nem „valami”, hanem az, hogy egyáltalán van tapasztalat.

A VAGYOK nem látja a világot kívülről.

Hanem:

a világgént megjelenő jelenlét maga.

A szétválasztás illúziója

A hétköznapi gondolkodás természetes módon szétválasztja:

- a világot (VAN),
- és az észlelőt (VAGYOK).

Ez a szétválasztás praktikus.

Lehetővé teszi a cselekvést, a gondolkodást, a kommunikációt.

De ha túl messzire visszük, egy problémába ütközünk:

se a VAN nem található meg VAGYOK nélkül,
se a VAGYOK nem található meg VAN nélkül.

A kölcsönös feltételezettség

A VAN csak akkor „van”, ha megjelenik.

A VAGYOK csak akkor „VAGYOK”, ha van valami, ami megjelenik.

Ez nem két független entitás viszonya.

Hanem:

egyetlen esemény két aspektusa.

A tapasztalat oszthatatlansága

Ha közvetlenül vizsgáljuk a tapasztalatot, nem találunk két külön részt:

- „itt van a világ”
- „itt van a megfigyelő”

Ehelyett csak egyetlen egységes történés van:

megjelenés.

A felosztás utólagos.

A gondolkodás által létrehozott térképi struktúra.

A VAN mint VAGYOK tartalma

A VAN mindig már valakinek a VAN-ja.

Nincs „tisztá világ”, amely független lenne minden jelenléttől.

Mert még a „függetlenség” fogalma is a VAGYOK térben jelenik meg.

Ezért:

a VAN soha nem áll egyedül.

A VAGYOK mint VAN tér

Ugyanakkor a VAGYOK sem üres.

Nem tiszta, tartalom nélküli pont.

Mert mindig:

- érzékel,
- gondol,
- emlékezik,
- figyel.

Ezért a VAGYOK mindig már VAN-ban van.

A kettősség feloldása

A VAN és a VAGYOK nem két külön valóság.

Hanem:

ugyanannak a valóságnak két iránya.

- a VAN: a megjelenő aspektus
- a VAGYOK: a megjelenés perspektívája

A kettő nem találkozik.

Mert soha nem voltak szétválasztva.

A „belső” és „külső” újraértelmezése

A szétválasztás egyik következménye a „belső világ” és „külső világ” kettőssége.

De ha a VAN és VAGYOK egységes, akkor:

- a „külső” a megjelenés formája,

- a „belső” a megjelenés perspektívája.

Nem két tér.

Hanem egy tér két leírási módja.

Az egyetlen esemény

A tapasztalat így nem két komponens összeadása.

Hanem:

egyetlen esemény, amelyben megjelenés és jelenlét elválaszthatatlan.

Ez az esemény nem „történik valakivel”.

Hanem:

maga a történés az, ami „valakivé” és „világgá” oszlik.

A metafizikai fordulópont

A VAN–VAGYOK egysége nem új elmélet.

Hanem egy határpont felismerése:

- ahol a dualizmus feloldódik,
 - de nem egy új monizmusba,
 - hanem a különbségek eredetének közvetlen látásába.
-

A nyelv korlátja

A nyelv szükségszerűen szétválaszt:

- alanyt és tárgyat,
- megfigyelőt és megfigyeltet.

Ezért a VAN–VAGYOK egység mindig „kettőként” jelenik meg a gondolkodásban.

De a közvetlen tapasztalatban:

nincs kettő.

A csendes felismerés

Ha a VAN és VAGYOK ugyanannak az eseménynek két aspektusa, akkor a kérdés átalakul:

nem az, hogy melyik az elsődleges,

hanem az, hogy:

mi az, ami lehetővé teszi, hogy egyetlen esemény két oldalról is megjelenhessen?

A visszatérés a forráshoz

Ezen a ponton a filozófiai mozgás egy furcsa irányt vesz:

nem kifelé halad tovább a világ magyarázata felé,

hanem visszafelé:

- a megkülönböztetések feltétele felé,
 - a kettősség előtti állapot felé,
 - a „megjelenés” tiszta tényéhez.
-

És itt már nem marad más, csak egy finom, alig kimondható felismerés:

VAN — és ez a VAN már mindig VAGYOK is.

OM.

13. fejezet

A LÉT mint kimondhatatlan alap

A gondolkodás eddigi útja egyre finomabb rétegekhez vezetett.

Elindultunk a világ kérdéséből, majd eljutottunk a modellek sokféleségéig, az axiómák határáig, a logika korlátaiig, a tudat mint mező gondolatáig, végül a VAN és a VAGYOK egységéig.

És most egy olyan ponthoz érkezünk, ahol a kérdés már nem finomítható tovább.

Nem azért, mert mindenre választ kaptunk.

Hanem mert a kérdés maga kezd elcsendesedni.

A LÉT mint alapfogalom

A „LÉT” szó sok mindent hordoz.

De ebben a kontextusban nem fogalomként használjuk.

Hanem:

mint minden fogalom előfeltételét.

A LÉT nem egy dolog a dolgok között.

Nem egy legnagyobb kategória.

Nem egy végső magyarázat.

Hanem az, ami nélkül sem kategória, sem magyarázat nem lehetséges.

A kimondhatóság határa

Amikor kimondjuk, hogy „LÉT”, már egy paradoxonba lépünk.

Mert:

- a kimondás különbséget tesz,
- a LÉT viszont minden különbség előfeltétele.

Ezért minden kimondás már elválaszt.

A LÉT viszont nem elválaszt.

Ezért:

a LÉT mindig több, mint amit róla mondani tudunk.

A fogalmak előtti tér

Minden gondolkodás fogalmakból áll.

De a fogalmak csak akkor működnek, ha van:

- jelentés,
- különbség,
- viszony,
- és megjelenés.

A LÉT nem ezek egyike.

Hanem az a „van”, amelyben ezek egyáltalán lehetségesek.

A LÉT nem magyarázat

Gyakori hiba, hogy a végső fogalmakat magyarázatként kezeljük.

Mintha a LÉT azt mondaná meg, hogy:

„miért van valami”.

De a LÉT nem válasz.

Nem magyarázat.

Hanem:

az, ami nélkül a „miért” kérdés sem létezhetne.

A visszafelé irányuló gondolkodás

A gondolkodás természetes iránya előre mutat:

- okok felé,
- struktúrák felé,
- modellek felé.

De van egy pont, ahol a kérdés megfordul:

nem az lesz, hogy „mi következik miből”,

hanem:

mi teszi lehetővé, hogy egyáltalán következtetés létezzon?

Ez a fordulat a LÉT irányába mutat.

A LÉT és a VAN–VAGYOK egysége

A korábbi fejezetekben megjelent a VAN és a VAGYOK egysége.

Most láthatóvá válik, hogy ez az egység nem különálló felismerés.

Hanem egy mélyebb alap megnyilvánulása:

a LÉT az, amiben a VAN és a VAGYOK egyáltalán szétválhat és újra egyesülhet.

A LÉT nem egyik oldala a kettősségnek.

Hanem a kettősség lehetősége.

A kimondhatatlan alap

A LÉT paradoxona az, hogy:

- ha nem mondjuk ki, rejtett marad,
- ha kimondjuk, félreértjük.

Mégis, a gondolkodás újra és újra visszatér hozzá.

Nem azért, mert meg akarja ragadni.

Hanem mert minden más már rajta nyugszik.

A csend szerepe

A LÉT-ről való gondolkodás végén egy sajátos minőség jelenik meg:

a csend.

Nem mint hiány.

Hanem mint:

a fogalmak előtti teljesség.

Ez a csend nem ellentéte a gondolatnak.

Hanem annak forrása.

A határ, ahol a filozófia megáll

A filozófia addig halad, amíg kérdezni tud.

De a LÉT kérdése nem egy kérdés, amelyre válasz érkezik.

Hanem egy pont, ahol:

- a kérdés és a válasz ugyanabba az irányba mutat,
 - és a különbség elhalványul.
-

A visszaesés lehetetlensége

Miután eljutottunk ide, már nem tudunk ugyanúgy visszatérni a korábbi nézőpontokhoz.

Nem azért, mert tiltva lenne.

Hanem mert:

a látásmód megváltozott.

A világ továbbra is ugyanaz marad,

de a „miértje” más fényt kap.

A LÉT mint jelenlét

A LÉT végső közelítése nem fogalmi.

Hanem tapasztalati jellegű:

- itt van,
- most van,
- mindenben jelen van,
- mégis nem ragadható meg.

Ezért a LÉT nem tárgy.

Hanem:

maga a jelenlét ténye.

A kimondás feloldódása

A LÉT-ről való beszéd végén a nyelv fokozatosan elveszíti élességét.

Nem hibás lesz.

Hanem túl sűrű.

Mintha minden szó ugyanarra mutatna, és ezért egyre kevésbé lenne szükség különbségtételre.

A záródó kör

A gondolatmenet végül visszatér ahhoz, ahonnan indult:

- VAN,
- VAGYOK,
- tudat,
- világ,
- modell,
- axióma.

De most már nem különálló fogalmakként.

Hanem:

egyetlen LÉT különböző megjelenéseiként.

A kimondhatatlan alap

És itt elérkezünk a végső felismeréshez:

a LÉT nem egy gondolat tárgya.

Hanem:

az a tér, amelyben minden gondolat egyáltalán lehetséges.

Ezért nem lezárás.

Hanem nyitottság.

Nem végpont.

Hanem:

mindig már jelen lévő alap.

OM.

Epilógus

A visszatérés a csendhez

Minden gondolat egyszer elér egy ponthoz, ahol már nem visz tovább.

Nem azért, mert kifogy az erőből.

Hanem mert visszaér ahhoz, amiből elindult.

A könyv mint mozgás

Amit „könyvnek” nevezünk, valójában nem állítások gyűjteménye volt.

Inkább:

egy mozgás a kimondhatótól a kimondhatatlan felé.

- Anyag és tudat
- logika és axióma
- modellek és rétegek
- tudat és mező
- VAN és VAGYOK
- LÉT

Mindezek nem egymást követő „témák” voltak.

Hanem ugyanannak a figyelemnek különböző mélységei.

A gondolat útja

A gondolat elindul, mert kérdez.

Aztán válaszokat épít.

Aztán észreveszi, hogy minden válasz új kérdést hordoz.

Végül felismeri, hogy:

a kérdés és a válasz ugyanabban a térben történik.

És ez a tér nem a gondolaté.

Hanem a LÉT-é.

A visszavonuló magyarázat

A magyarázatok egy pontig segítenek.

Rendet adnak.

Struktúrát teremtenek.

Megkülönböztetnek.

De van egy határ, ahol a magyarázat már nem növeli a megértést.

Hanem eltakarja azt, ami mindig már jelen van.

A csend nem hiány

A csendet gyakran üresnek gondoljuk.

De itt nem ürességeként jelenik meg.

Hanem:

mint az a háttér, amelyben minden hang lehetséges.

A gondolat nem eltűnik benne.

Csak elveszíti kizárólagosságát.

Nincs végső állítás

A könyv nem jutott el egy végső kijelentéshez.

Nem is ez volt a célja.

Mert minden végső állítás:

- új axiómát hoz létre,

- új keretet zár le,
- és új határt rajzol.

Itt viszont a mozgás nem lezárni akart.

Hanem megnyitni.

Ami marad

Ha minden fogalom lehullik, marad valami nagyon egyszerű:

- hogy van tapasztalat,
- hogy van jelenlét,
- hogy van megjelenés.

És ez a „van” nem igényel további igazolást.

Mert minden igazolás már benne történik.

A VAN és a VAGYOK elcsendesülése

A VAN és a VAGYOK különbsége itt már nem tűnik el.

Csak megszűnik feszültségként működni.

Nem kell egyesíteni őket.

Mert soha nem voltak igazán szétválasztva.

Csak így látszott.

A LÉT mint nyitottság

A LÉT nem zár le semmit.

Nem ad végső választ.

Nem állítja, hogy „ez az igazság”.

Inkább:

lehetővé teszi, hogy bármilyen igazság egyáltalán megjelenjen.

Ezért nem birtokolható.

Nem rendszerezhető véglegesen.

És nem merül ki semmilyen leírásban.

A gondolkodás helye

A gondolkodás nem eltűnik.

Csak visszakerül a helyére:

a LÉT felszínére.

Ahol nem uralkodik.

Hanem megjelenik.

A visszatérés

Minden út, amely a végső kérdésekhez vezet, végül egy furcsa egyszerűségbe fut bele.

Nem válaszba.

Hanem felismerésbe:

hogymár most is itt van minden, amit keresünk.

Nem mögöttünk.

Nem előttünk.

Hanem abban, ami most is történik.

Zárás helyett

Ez nem lezárás.

Hanem:

egy nyitva hagyott kör.

Ahol a gondolat visszaér önmagához, és csendben felismeri, hogy nem volt külön az út és az érkezés.

És ebben a csendben már nincs mit bizonyítani.

Nincs mit cáfolni.

Nincs mit megnyerni.

Csak:

VAN.

És aki ezt olvassa, az nem kívül áll rajta.

Hanem már mindig is benne volt.

OM.

Függelék

A mű fogalmi lexikona (kanonikus ABC-rendben)

A

Axióma

Olyan alapfeltevés, amelyből egy gondolati rendszer kiindul. Az axiómák rendszerint nem bizonyított állítások, hanem a további következtetések alapjai.

Állapot

Egy rendszer adott konfigurációja.

C

Csend

Nem pusztán hangtalanság. A könyvben annak szimbóluma, ami a fogalmakat megelőzi, és amelyben minden kérdés és válasz megjelenik.

D

Dualizmus

Az a szemlélet, amely két alapvető princípiumot vagy szubsztanciát tételez.

E

Éberség

A tudat nyitottságának és jelenlétének állapota.

Emergens jelenség

Olyan tulajdonság vagy folyamat, amely az alkotóelemekből származik, de nem vezethető vissza egyszerűen azok összegére.

Emergens szintek

A valóság különböző szerveződési rétegei, amelyek saját törvényszerűségekkel rendelkezhetnek.

Én

Az önazonosság közvetlen élménye. A könyvben nem végső entitásként, hanem lokalizált nézőpontként jelenik meg. (személyes én)

Egyetemes tudat

A könyvben használt fogalom, amely arra a közös háttérre utal, amelyben minden individuális tapasztalat megjelenhet.

F

Fenomenológia

A tapasztalat közvetlen szerkezetének vizsgálata. Nem elsősorban a dolgokat, hanem azok megjelenésének módját tanulmányozza.

Fenomenális tudat

A tudat azon aspektusa, amely az élmények minőségi oldalára utal.

Fordítás

A könyvben metaforikus értelemben szerepel. Különböző modellek ugyanazon jelenséget eltérő nyelven írhatják le.

Folytonosság

Az a tulajdonság, hogy a változás nem szükségszerűen jelent éles megszakítást.

I

Idealizmus

Az a filozófiai szemlélet, amely a tudatot vagy a tapasztalatot tekinti elsődlegesnek.

Idő

Az események egymásutániségének és változásának tapasztalata. A könyvben az idő nem egyszerűen fizikai mennyiségként, hanem a tudat egyik alapvető szerveződési dimenziójaként jelenik meg.

Immanencia

Az a mód, ahogyan valami a megjelenésen belül van jelen.

Információ

Különbségek és relációk rendezett mintázata. Az információ a könyvben nem feltétlenül adatot jelent, hanem a strukturáltság egyik formáját.

Információelv

Az a megközelítés, amely szerint a valóság alapvető szerkezete relációkban, különbségekben és információs mintázatokban ragadható meg.

Individuális tudat

Az egyedi nézőpont, amelyben a világ „itt és most” jelenik meg.

Interszubjektivitás

A különböző nézőpontok közös tapasztalati világa, amely lehetővé teszi a kommunikációt és a közös valóságélményt.

Identitás

Az önazonosság mintázata vagy élménye.

J

Jelentés

Az a mód, ahogyan a tapasztalat értelmezetté és összefüggővé válik.

Jelentéssűrűség

A jelentések koncentrátságának vagy gazdagságának mértéke.

K

Kauzalitás

Az ok-okozati kapcsolatok rendszere. A kauzalitás azt fejezi ki, hogy bizonyos események más eseményekkel összefüggésben jelennek meg. A könyvben a kauzalitás nem feltétlenül végső alapként, hanem a megjelenés egyik szerveződési módjaként jelenik meg.

Közvetlenség

A tapasztalat fogalmakat megelőző közvetlen jelenléte.

L

Lokalizáció

Az a folyamat vagy szerkezet, amelyben a tapasztalás egy meghatározott perspektívában jelenik meg.

Logika

Az érvényes következtetések szabályainak rendszere. A logika nem határozza meg, mi létezik, hanem azt írja le, hogyan lehet koherensen gondolkodni és érvelni.

M

Materializmus

Az a nézet, amely szerint a fizikai világ elsődleges, és a tudat az anyag komplex szerveződésének eredménye.

Meditatív csend

Olyan tudatállapot, amelyben a fogalmi aktivitás háttérbe húzódik.

Megfigyelő

Az a perspektíva, amelyből valami megjelenik vagy felismerhetővé válik. A könyvben a megfigyelő nem feltétlenül különálló entitás.

Megkülönböztetés

Annak lehetősége, hogy valami elválasztható legyen valami mástól. Minden információ, tapasztalat és fogalom valamilyen megkülönböztetésen alapul.

Megjelenés

Az a mód, ahogyan valami tapasztalhatóvá válik.

Mező

Nem feltétlenül fizikai fogalom. Olyan lehetőségi tér, amelyben mintázatok jelenhetnek meg.

Meta-szint

Olyan nézőpont, amely nem egy rendszeren belül mozog, hanem magát a rendszert és annak határait vizsgálja.

Metaontológia

Az ontológiai rendszerek előfeltevéseit és határait vizsgáló megközelítés. Nem elsősorban azt kérdezi, hogy mi létezik, hanem azt, hogy mit jelent a „létezik” fogalma, és milyen feltételek mellett beszélhetünk egyáltalán létezőkről.

Misztérium

Nem a megismerés hiányát jelenti, hanem annak felismerését, hogy a valóság mindig teljesebb marad, mint bármelyik leírása.

Modell

A valóság egy adott nézőpontból készített leírása. A modell nem maga a valóság, hanem annak egy meghatározott célból létrehozott leképezése.

N

Narratív én

Az a történeteszerű önkép, amelyet az ember önmagáról alkot.

Nem-dualitás

Az a szemlélet, amely szerint a látszólagos különbségek mögött mélyebb egység húzódhat meg.

O

Objektív

Az, ami elvileg több nézőpontból is hozzáférhető vagy leírható.

Ontológia

A filozófia azon területe, amely a létezés természetét vizsgálja. Arra keresi a választ, hogy mi tekinthető létezőnek, és milyen értelemben beszélhetünk egyáltalán létezésről.

Önreflexió

A tudat azon képessége, hogy saját működésére irányuljon.

P

Paradigma

Egy adott gondolkodási keret vagy alapvető szemléletmód.

Perspektíva

Egy adott nézőpont, amelyből a valóság megjelenik vagy leírható.

Q

Qualia

A tapasztalat közvetlen minőségei, például egy szín, hang vagy érzet átélésének sajátos jellege.

R

Redukció

Egy magasabb szintű jelenség visszavezetése alacsonyabb szintű leírásokra. A könyv értelmezésében a redukció gyakran inkább fordításként, mint megszüntetésként jelenik meg.

Reláció

Kapcsolat vagy viszony különböző jelenségek között.

Rétegzettség

Az a felismerés, hogy ugyanaz a valóság több szinten is leírható.

S

Struktúra

Az elemek és kapcsolatok rendezett mintázata.

Szubjektív

Az, ami közvetlenül egy adott nézőpontban jelenik meg.

Szubjektív élmény

A tapasztalat közvetlen, első személyű minősége.

T

Tapasztalat

Mindaz, ami közvetlenül megjelenik a tudat számára. A könyvben a tapasztalat nem pusztán érzékszervi benyomást jelent, hanem a megjelenés teljes terét.

Tér

Az a struktúra, amelyben a különbségek és viszonyok elrendeződnek. A könyvben a tér fizikai és metaforikus értelemben egyaránt előfordul.

Tudat

Az a közeg vagy tér, amelyben a tapasztalatok megjelennek. A könyvben a tudat nem objektumként, hanem elsősorban lehetőségi feltételként jelenik meg.

Tudat-elsőbbiség

Az a filozófiai álláspont, amely szerint a tapasztalás ténye alapvetőbb, mint az anyag vagy a fizikai világ leírása.

Tudatállapot

A tudat egy adott konfigurációja vagy szerveződési módja.

Tudatmező

Nem fizikai mező, hanem a tapasztalás lehetőségi tere.

Topológia

A matematika azon ága, amely a formák kapcsolatait és folytonosságát vizsgálja. A könyvben metaforikus értelemben szerepel, a tudatállapotok szerkezetének leírására.

Topológiai tér

Olyan kapcsolati rendszer, amelyben a változás és folytonosság fontosabb, mint a konkrét forma vagy anyag.

Transzcendencia

Az, ami meghaladja egy adott rendszer vagy leírás kereteit.

V**Valóság**

Mindaz, ami van, függetlenül attól, hogy hogyan írjuk le. A könyv egyik központi felismerése szerint a valóság mindig gazdagabb, mint bármelyik modellje.

VAN

A könyvben nem egy meghatározott dolog vagy létező neve, hanem annak legegyszerűbb ténye, hogy valami egyáltalán van.

VAGYOK

A VAN individuális, közvetlen és önmagát megtapasztaló aspektusa.

OM

Nem szó.

Nem hang.

Nem fogalom.

Hanem annak csendes felismerése, hogy a kérdező, a kérdés és a válasz egyaránt a VAN-ban jelenik meg, és végső soron oda tér vissza.

A kiadványról

A mű szerzője és kiadója

AZ EGY - transzmEnta kiadó – 2026. június 14.

© **A VAN és a VAGYOK** | Legfrissebb elektronikus változat: 2026-06-14.

Megjelent és letölthető kiadványok

<http://transzmenta.fazekas.info/kiadvanyok/>

Jogi nyilatkozat

Ezen elektronikus kiadvány tartalmának, valamint elektronikus és/vagy nyomtatott másolatainak a kereskedelmi célú felhasználása a Szerző és a Kiadó által nem engedélyezett. Személyes felhasználásra azonban ezen mű módosítás nélkül, jelenlegi formájában ingyenesen másolható, továbbadható, olvasásra kinyomtatható.